

Protokół Nr. 38.

POSELSTWO POLSKIE W BRAZYLII
Otrzymano dnia: 6/12 19 21
No. 1743/21
Załączników:
Załatwiono:

KONFERENCJA

Naczelników Wydziałów Politycznych M. S. Z.

z dnia 19. IX. 1921 r.

Przewodniczący: p. Załeski

Obecni: Naczelnik Wydziału Ogólnego: p. Pruszyński

„ „ Zachodniego: p. Kozmiński

„ „ Północnego: p. Jackowski

„ „ Środkowo-Europejskiego: p. Bouffałk

„ „ Wschodniego: p. Kossakowski

„ „ Ekonomicznego: p. Rozwadowski

„ „ Prasowego:

Dyrektor Gabinetu Ministra: p. Przędzicki

Sekretarz Polityczny: p. Starzewski, p. Szczerbicki
Nacz. Wydz. Trakt. - p. Makowski

p. Ryzyszczewski

p. Komarnicki

p. Kwapiszewski

p. Rundstein

Referuje:

PROTOKOŁ Nr. 38.

dn. 19. IX. 1921. posiedzenia Naczelników Wydziałów.

P. KOMARNICKI :

~~Pragnę przedstawić~~ Panom pewien program, jaki rząd polski powinien postawić sobie w stosunku do Kłajpedy. Chodzi mianowicie o opracowanie pewnych rozwiązań prawnych dla terytorjum Kłajpedy, którego znaczenie dla Polski, a zwłaszcza dla jej północno-wschodnich kresów jest rzeczywiście bardzo wielkie. Problem Kłajpedy rozpatrywać się powinno pod kątem stosunku naszego do Litwy, Kłajpeda bowiem jest kluczem do jej ekonomicznego oprowania.

Dalej interesuje nas ona ze względu na stosunek nasz do Prus Wschodnich, wreszcie także port drzewny, położony u ujścia Niemna, portu którego z przyczyn natury ekonomicznej ciężar nasze kresy Wschodnie.

Dotychczas stosunek nasz do Kłajpedy polegał na dążeniu do utrzymania jej prowizorycznego stanu a to z powodu niemożności definitywnej ustalenia się stosunków polsko-litewskich, na skutek postawy zajmowanej przez rząd litewski.

Rada Ambasadorów dotąd Wysokiemu swemu Komisarzowi francuskiemu Petisné dawała instrukcje, by nie douszczając on do zawiązania umów ekonomicznych z Litwą i z Niemcami, to też organizacja Kłajpedy nie postępowwała ani krokiem narzód.

Z drugiej strony nie mając możliwości żeglugi po Niemnie, Polska nie mogła związać ekonomicznie Kłajpedy ze sobą, co ze względu na jej charakter, jako portu drzewnego, posiadłoby dla nas wielką doniosłość. By tą łączność ekonomiczną zapoczątkować poczyniliśmy pewne kroki, celem zainteresowania pewnych sfer Kłajpedy w ekonomicznym rozwoju Polski.

Sfery te - to patrycjat Kłajpedy w miejscowej izbie handlowej grupujący się. Rozumieją oni wzajemny interes Polski i Kłajpedy, przez którą Polska może mieć ujście dla swej ekspansji. Sfery te stanowczo opowiadają się przeciw związkowi z Litwą, możemy więc do nowego stopnia na nie liczyć i na nich się oprzeć.

W naszym też leży interesie, by przy nakreśleniu ram ustroju Kłajpedy, sfery te (handlowe i przemysłowe) zainteresowane w jej rozwoju, osiągnęły odpowiedni napływ, umożliwiając im oddziaływanie na losy miasta w korzystnym dla nas kierunku.

W związku z tem zależać nam powinno na utrzymaniu w Kłajpedzie wpływów francuskich w postaci Wysokiego Komisarza - francuza, co ma też miejsce w chwili obecnej.

Aczkolwiek Komisarz Petismé często szedł po linii popierania interesów litewskich i nie zawsze postępował zgodnie z naszymi postulatami, tem niemniej ze względów zarówno zasadniczych, jak i oportunistycznych, ugruntowanie wpływów Francji w Kłajpedzie wydaje się być z naszego punktu widzenia konieczne.

Przechodzę teraz do przedstawienia Panom tych dezzyderatów, które z naszego punktu widzenia powinny znaleźć wuzględnienie przy opracowywaniu ustroju i organizacji Kłajpedy.

Między innymi dążą one do ustalenia w przyszłej Konstytucji pewnych zasad, oraz ujrują niektóre artykuły w taką formę, które interesom Polski najlepiej by odpowiadały i najlepiej by je zabezpieczyły.

Oto ich treść:

~~Sprawa~~ ~~organizacji~~ ~~Kłajpedy~~ ~~beźcie~~ mogła
być rozstrzygnięta definitywnie niewątpliwie dopiero
po ustaleniu się stosunków polsko-litewskich. Ze względu
jednak na to, że przeciągający się spór polsko-li-
tewski nie daje nadziei na rychłe rozwiązanie kon-
fliktu wileńskiego, oraz ustalenie norm współżycia
Polski z Litwą, oraz z drugiej strony ze względu na
wzrastające się niezadowolenie ludności Kłajpedy
z nieokreślonego stanu politycznego, oraz domaganie
się decyzji o jej losie, jest rzeczą konieczną przygo-
towanie już teraz pewnego statutu prowizorycznego
dla Kłajpedy. Statut ten powinien być tak opracowany,
aby w przyszłości w razie ewentualnego porozumienia
polsko-litewskiego mogły być całkowicie poddane in-
terencji Polski i Litwy. Budowa statutu prowizorycz-
nego winna opierać się na następujących założeniach:
1. istnienie niepodległego państwa litewskiego, nie po-
zostającego w żadnym związku z Polską i wrogemu niej
ustosunkowanego, 2. utrzymanie i pogłębienie wpływów
francuskich w Kłajpedzie, 3. zapewnienie Polsce moż-
ności ekspansji ekonomicznej przez Kłajpedę, zarówno
przez zapewnienie sobie odpowiedniej komunikacji
z Kłajpedą (zegluga na Niemnie), jak i przez stwo-
rzenie sobie odpowiedniego oparcia w porcie Kłaj-
pedzkim (strona polska w wolnym porcie, udział w
administracji wolnego portu).

Co do wyżej wymienionych punktów, Polska może
poświadczyć, że przyjmuje w zupełności te zasady, na
jakich przedstawiciele ludności Kłajpedy chcą oprzeć
organizację wolnego miasta. Zasady te były podane
Wysokiemu Komisarzowi Północnemu w dniu 17. czerwca 1918
przez przedstawicieli Handelskammer i różnych warstw
ludności. Są one następujące: Wir verlangen einmü-
tig und mit aller Entschiedenheit: 1. Bei Verhandlung-

gen über das Memelgebiet gehört zu werden. 2. Nachdem mit den zwingenden Beweisen erbracht haben, dass das Memelgebiet finanziell und wirtschaftlich durchaus lebensfähig ist die

Volle Selbständigkeit des Memelgebiets. 3. wir erbitten daher die alsbaldige Erklärung des Memelgebiets zu einem Freistaat unter dem Schutze eines Anbertastates. 4. Wir wollen politisch weder Litauen noch Polen zugesellt werden, betonen aber andererseits unsere aufrichtige Bereitwilligkeit mit allen Nachbarländern Handelsverträge abzuschliessen. Wir sind bereit Deutschland, Litauen, Lettland und Polen die freie ungehinderte Benutzung unserer Eisenbahnen, Wasserstrassen und des Memeler Hafens einzuräumen und den Transitverkehr nach jeder Richtung hin zu fördern. 5. Zu diesem Zweck ist die Schaffung eines

Freihafens und eines Freibezirks mit den erforderlichen Anlagen in Angriff genommen.

Industrie, Schifffahrt, Handel, Landwirtschaft, Handwerk, Fischer u. d. Arbeiterschaft des Memelgebiets erwarten mit aller Bestimmtheit Berücksichtigung dieser ihrer Wünsche.

Organów szczególnych to tego miasta. Majądy winna opierać się na następujących założeniach: w interesie Polski leży nieopuszczenie do zagoryzowania ludności miejskiej przez władze ze względu na to że właśnie wśród ludności miejskiej, zwłaszcza wśród jej warstw zainteresowanych w ekonomicznym rozwoju portu będą istniały wpływy przychylnie dla Polski. Władze litewska etnograficznie będzie zajmowała stanowisko zawsze raczej niechętnie w stosunku do Polski i obywatelnie w stosunku do rozwoju portu krajowego.

...ład z... majory... si... miasta nad wsią, która zresz-
tą wynika nawet z tych motywów, jakie skłoniły głów-
ne Mocarstwa sprzymierzone do oddzielenia okręgu
kłaipedyckiego od Niemiec. Dlatego system wyboru do
Bürgerschaftu jest kurjalnym, jest on zresztą dobrze
znanym ludności wschodnio-pruskiej dzięki starej or-
dynacji wyborczej pruskiej, opierającej się na syste-
mie kurjalnym, z którym zrosło się poczucie prawne
mieszkańców.

Co do sposobu uchwalenia konstytucji, to opie-
rając się na paragrafie 99. Traktatu Wersalskiego
główne Mocarstwa Sprzymierzone mają prawo suwerenne
w stosunku do Niemca, takie, jakie przeto posiada-
ły Niemcy, a zatem mają prawo również decydowania
o tej formie ustrojowej, jaką klajpeda ma przyjąć.
Jest możliwe, aby do debaty nad projektem konstytucji
było powołane specjalne zgromadzenie notablów, które
miałoby powierzone sobie opracowanie konstytucji w
szczegółach, nie dotykając w niczym praw tego pań-
stwa, na rzecz którego Główne Mocarstwa przelałyby
władzę suwerenną i które byłoby opiekunem klajpedy
i gwarantem jej konstytucji. Opierając się na powyż-
szych zasadach, podamy te punkty konstytucji co do
uchwalenia których Polaka jest zainteresowane.

Główne punkty konstytucji

Kłajpedy.

I.

Terytorjum wolnego Miasta klajpedy stanowi samo-
dzielne państwo pod opieką i gwarancją Francji.

2.

Zmiana konstytucji, oraz część terytorjum
klajpedy może nastąpić jedynie w porozumieniu z Fran-
cją, jako państwem opiekunczym.

3.

Przedstawicielstwo dyplomatyczne wolnego państwa sprawuje Francja. Jednakże będzie rezydował stale w Łańcucie przedstawiciel Polski, akredytowany jednocześnie przy Wysokim Komisarzu Francuskim, oraz przy Dyrektorjacie Wolnego Miasta. Również w Warszawie będzie rezydował przedstawiciel Dyrektorjatu Wolnego Miasta Łańcucie.

4.

Zadna umowa międzynarodowa, dotycząca Łańcucie nie może być zawarta bez zgody Wysokiego Komisarza.

5.

Władza prawodawcza należy do Wysokiego Komisarza, Dyrektorjatu (Landes Oberdirektorium) i Zgromadzenia Obywatelskiego (Bürgerschaft), władza wykonawcza do Dyrektorjatu, władza sądowa do odpowiednich organów sądowych, odprawiających wyroki w imieniu wolnego miasta.

6.

Dyrektorjat (Landes Oberdirektorium) składa się z 3 osób wyznaczonych przez Wysokiego Komisarza, oraz 3 osób wybieranych przez Zgromadzenie Obywatelskie, po jednej z każdej z 3 kurji. Z pomiędzy tych 6 osób przynajmniej połowa winna składać się z przedstawicieli przemysłu i handlu.

7.

Zgromadzenie obywateli składa się z 60 osób i wybierane jest w następujący sposób: 1. kurja handlu i przemysłu 20 osób przez Izbę Handlową, 2. kurja szmorgańców 10 osób przez Radę miejską miasta Łańcucie, 10 przez samorządy gminne, 3. kurja nowszachnego cło-

zawieszanie w sprawie - przedmiotowego prawa wyborczego.

Będzie utworzona w porcie Klaipėdskim wolna strażnica, znajdująca się pod kontrolą i zarządem Rady Portu. Rada Portu zorganizowana będzie w sposób następujący: 2 osoby wyznaczone przez Dyrektorjat, 2 osoby przez Rząd Rzeczypospolitej Polskiej, 2 osoby przez Rząd Litwy Kowieńskiej. W obradach Rady będzie brać udział przedstawiciel Wysokiego Komisarza. Przeciw uchwałom Rady Portowej Wysoki Komisarz może zgłosić protest w ciągu dni 14-tu.

9.

Obywatelami wolnego miasta Klaipėdy są wszyscy zamieszkałi na terytorjum Klaipėdy w dniu 10. stycznia 1920 r., mający tam stałe miejsce zamieszkania i centrum swoich interesów. Osoby te tracą tym samym obywatelstwo w innych krajach. Można nabyć obywatelstwo wolnego miasta Klaipėdy przez pięcioletnie zamieszkanie i złożenie odpowiedniej deklaracji.

Podkreślić zwrócić się w tej sprawie do naszego delegata, p. Andrycza, dobrze by więc było odpowiedzieć na jego zapytanie i odpowiednio posłać mu dyrektywy.

Co do samego projektu konstytucji, który Panom przedstawiłem, posiada on przede wszystkim tę wadę, iż jest mało demokratyczny, oddaje bowiem władzę warstwowi przemysłowo-handlowym, podczas gdy ludność rolnicza, stanowiąca 4)5 całej ludności jest upośledzona.

Odpowiada to jednak naszym celom, a zresztą i celom Głównych Mocarstw, które kierując się interesem miasta Klaipėdy, oddzieliły je od Niemiec i usatysfakcjonowały, interesów zaś miasta Klaipėdy bronią

własnie to klasy ludności, które w naszym projekcie są urzywilejowane.

P. MAKOWSKI :

Trudno jest wypowiedzieć się dokładnie co do projektu konstytucji, nie przestudjowawszy starannie jego treści.

W tej chwili nasuwają mi się 2 następujące uwagi.

1. Sądę, iż wystarczy jak w Krajpedzie reszta będzie nasz przedstawiciel, natomiast dopuszczenie reprezentanta Krajpedy do Warszawy stworzyć by mogło szkodliwy precedens dla Gdańska i z tego względu jest niepożądane.

Następnie zastrzegłbym się przeciwko stawianiu nas na jednym poziomie przy obsadzaniu Rady Portu Krajpedy z Litwą Kowieńska, wydzielając zarówno nam, jak Litwinom po 2 miejsca.

Wszak my reprezentując nie tylko Polskę, lecz i Litwę Środkową, specjalnie jesteśmy zainteresowani w kwestiach portowych Memla. Raczej więc powinniśmy otrzymać 3 miejsca, Litwini zaś jedno.

Ewentualny zarzut niedemokratyczności konstytucji jest oczywiście natury czysto teoretycznej.

P. RUNDSTEIN :

O ile sobie przypominam, w odpowiedzi państw sprzymierzonych Niemcom art. 99. Traktatu Wersalskiego, wzgląd na litewską ludność Krajpedy stanowił motyw prawny, oddzielenia Krajpedy od Niemiec.

P. KOZMINSKI :

Prosiłbym p. Kozmickiego o poinformowanie nas, jakie zamiary żywią w stosunku do Krajpedy mocarstwa oprzymierzone, a zwłaszcza Francja i Anglia?

295

PROTOKOL Nr. 38

Co do tej ostatniej kwestji, to mimo wielokrotnego interpelowania Paryża i Londynu nie mogli byśmy się niczego konkretnego dowiedzieć, nawet co do stanowiska Francji, sprawującej jak wiadomo w Kłajpedzie mandat z ramienia Rady Ambasadorów. Ostatnie wiadomości przemawiają raczej za chęcią utrzymania Kłajpedy, jako wolnego miasta.

P. KOZMINSKI:

Jeden z ostatnich telegramów prof. Askenazego z Genewy donosi w związku z nowym projektem Hymansa o koncepcji trzykantonalnej Litwy Wilno - Kowno - Memel, jako pomostu do przyszłej eksploatacji Rosji, koncepcji idącej po linii interesów anglo-niemieckich, świadczyłoby to więc o innych planach istniejących odnośnie Kłajpedy.

P. KOMARNICKI:

W czerwcu przedstawiciele Landesdirektorium, oraz Handelskammer w Memlu oświadczyli p. Petisné, że żadaną miarą nie zgodzą się na wcielenie do Litwy, prędzej już gotowe są przystać na pewien związek z Polską, system trzykantonalny byłby dla nich najgorszy, lepszą już koncepcją z ich punktu widzenia byłby związek jednoczesny z Polską i Litwą.

P. KOZMINSKI:

W interesie francuskim leżałoby utworzenie wolnego państwa ze sferą wpływów francuskich.

P. KOMARNICKI:

Poza pośredniej informacji o koncepcji trzykantonalnej, mimo niejednokrotnego zapytania się Paryża, nie otrzymaliśmy dotąd żadnej odpowiedzkiej wiadomości konkretnej co do stanowiska, jakie mają

w tej sprawie zając mocarstwa. Ustalenie naszego punktu widzenia wydaje się być nieodzownym, zwłaszcza wobec propozycji z jaką się do nas zwrócił o. Petisné.

P. PRUSZYNSKI:

Czy zwrócił się do nas oficjalnie, czy na piśmie?

P. KOMARNICKI:

Z powodu poufnego charakteru tej sprawy, zwrócenie się jego nastąpiło w drodze ustnej - półoficjalnej.

P. ZALESKI:

Sądzę, iż nawet prywatnie dezzyderaty nasze powinniśmy przedstawić i to w formie raczej naszego optimum, a nie minimum, które i tak mogłyby ulegć zmianie na naszą niekorzyść.

6. Nie żądamy się zbytnio, żeby Francja miała uzyskać nad Kłajpedą protektorat i nie przeceniajmy stanowiska naszej sojuszniczki. Już poddanie Memla Lidze Narodów z Komisarzem francuzem analogicznie, jak to dzieje się w Gdańsku z komisarzem angielskim, może być trudne do osiągnięcia. Zastrzeżenie żeby Komisarzem był francuz nie jest łatwe do przeprowadzenia, gdyż bardzo możliwe iż zostałby nim Anglik lub przedstawiciel państwa znajdującego się w sferze wpływów angielskich.

P. KOMARNICKI:

Pragnę odpowiedzieć na postawione mi pytania i poczynione uwagi. A więc co do reprezentacji - kontakt powinniśmy utrzymywać nie tylko za pośrednictwem Komisarza, lecz również i z Dyrektoriatem Kłajpedy, której przedstawiciel mógłby rezydować w Warszawie.

Co do Rady Portu uzyskanie większej ilości miejsc jest nierealna, nie wiem czy nawet osiągnięcie propo-

nowanej przez emnie ilości jest wykonalne, zważywszy na nasz brak terytorjalnego kontaktu z Kłajpedą.

P. RUNDSTEIN :

Faworyzowanie ludności niemieckiej w projekcie, o ile tylko jest możliwe wydaje mi się wskazane.

P. WACOBEL :

Czy nie lepiej byłoby zamiast ujmować dezyderaty nasze w formie projektu konstytucji, sformułować je jako oderwane postulaty?

P. KOTARNICKI :

Dezyderaty nasze zobrazowałem w formie projektu konstytucji jedynie dla jasności ich przedstawienia.

Chodzi przecież tylko o zaopiniowanie co do mierzalnych jego zasad, a więc 1. przeniesienia punktu ciężkości do rąk przedstawicielskich, zorganizowanych na podstawie systemu kurjalnego, 3. utrzymanie wpływów francuskich, 4. popieranie przemysłowo-handlowych sfer miejscowych.

P. BOUFFAËL :

Należałoby zwrócić uwagę na działalność informacyjną i jeszcze raz wysondować opinie Paryża i Londynu.

P. KOSSAKOWSKI :

Obydwa projekty Hymana przewidują suwerenność Litwy nad Kłajpedą, Polskę jedynie udzielając prawa użytkowania portu, oraz prawa swobodnego transportu również materiału wojennego. W razie przyjęcia tego projektu przez strony, zobowiązywał się Hyman uzyskać od Ligi interwencję w celu przeprowadzenia odpowiednich decyzji.

Co do samej konstytucji, czy też dezyderatów naszych, to obawiam się, by faworyzowanie z naszej strony miejskiej kurji, a więc stanowisko wrogie

interesom miejscowych litwinów nie zaszkodziło nam
czasem. Jak wiadomo, żyjemy obecnie pod znakiem
narzuczonego nam porozumienia z Litwą, dezyderaty
więc nasze, sprzeczne z interesami Litwy, oraz miejsco-
wej ludności, mogłyby być wyzyskane jako autentycz-
ny dokument historyczny, dowodzący knowan Polski
przeciwko Litwie.

P. KOMARNICKI :

Tarówno Petisné, jak i Quai d'Orsay poufnie i nie-
oficjalnie przystąpić zamierzają do opracowania za-
sad ustroju Kłajpedy, dezyderatami więc naszymi nie
grozi niebezpieczeństwo, o którym przed chwilą wpo-
minał p. Kossakowski. Natomiast na miejscowych czyn-
nikach niemieckich musimy się oprzeć, gdyż nie li-
cząc małej grupki wielkolitwinów (Grosslitauer) inne
zgermanizowani Litwini (Deutsch Litauischer Heimats-
bund) (raczej są za przyłączeniem do Niemiec, po-
pieranie więc tamtych czynników nie należy uważać
za lekcję anti-litewską.

P. KOSSAKOWSKI :

Obawy projekty litewskie przewidują swobodność Litwy
nad Kłajpedą. Polska natomiast ustalała prawo utrzy-
mania portu oraz prawa swobodnego transportu
towarów, w tym w szczególności w kierunku Litwy. W
projekcie przez stronę litewską, zobowiązuje się Litwa
do tego, aby nie przeszkadzać w celach przedsięwzięcia
niczego.